

Bosanski ban Tvrtko "pod Prozorom u Rami", Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Prozoru 11. kolovoza 2016., TOMISLAV BRKOVIĆ (ur.), Synopsis - Općina Prozor-Rama, Prozor - Sarajevo - Zagreb, 2016., str. 881.

Međunarodni znanstveno-stručni skup *Bosanski ban Tvrtko "pod Prozorom u Rami"* održan je 2016. godine u organizaciji Općine Prozor-Rama. Iste godine izašao je iz tiska i zbornik radova koji objedinjuje članke koji se bave analizom Povelje koju ban Tvrtko za različite zasluge izdaje vojvodi Vukcu Hrvatiniću. U toj povelji, datiranoj na 11. kolovoza 1366., prvi je spomen Prozora u Rami. Osim članka koji se bave isključivo poveljom, u zborniku su objavljeni članci koji s različitoga aspekta analiziraju povijest kako same Rame, tako i srednjovjekovne Bosne. Tu su i članci koji su posvećeni ramskome području u kasnijim povijesnim razdobljima te članci koji se bave administrativnom, kulturološkom i religijskom pripadnošću Rame.

Zbornik je podijeljen u šest većih tematskih cjelina. Predgovor (str. 5-7) je napisao organizator skupa Jozo Ivančević. Prva cjelina naslovljena je *Tvrtkova povelja pod Prozorom u Rami*. Iz naslova je vidljivo da se autori u svojim člancima bave isključivo analizom spomenute isprave. Milko Brković u svome radu naslovljenom *Diplomatičarsko-povjesničarska analiza povelje bana Tvrtka vojvodi Vukcu Hrvatiniću u Podprozoru 1366. (11. VIII.)* (str. 13-32) bavi se diplomatičkom analizom isprave. Analizira diplomatičke formule, daje izvanjski opis povelje, njezin sadržaj i okolnosti nastanka. Donosi nam i transliteraciju povelje. Paleografskim opisom Prozorske povelje bavi se Mateo Žagar u naslovu *Paleografska analiza Prozorske povelje iz 1366. godine (Prilog problematiziranju tipologije ćiriličnog pisanja u srednjovjekovnoj Bosni)* (str. 33-60). Osim paleografske analize same povelje, autor je postavio niz problema koje pokušava definirati. Raspravlja o razlici između ustava i poluustava kao i o pitanju širenja diplomatičke minuskule (naime, povelja je pisana majuskularnom bosanicom) te oblikovanjem bosanske minuskule u 15. st.

Amira Turbić-Hadžagić u članku *Jezik Povelje bosanskoga bana Tvrtka vojvodi Vukcu Hrvatiniću od 11. 8. 1366. godine pisane "pod Prozorom u Rami"* (str. 61-72) obuhvaća analizu teksta na ortografskoj, fo-

nološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj osnovi. *Zakletve i kletve u poveljama srednjega vijeka (Kletve dijaka Dražeslava u Povelji bana Tvrtka od 11. 8. 1366.)* (str. 73-81) naslov je članka autora Ante Šoljića u kojemu komparativno promatra sankcije u nekim srednjovjekovnim ispravama i vidljive su razlike ovisno o zapadnom ili istočnom stilu. Pavao Knezović u svome radu bavi se likom bana Tvrtka u suvremenim dokumentima napisanim u njegovim kancelarijama, ali i u drugim središtima poput Dubrovnika, Splita, Trogira, Venecije. Iz tih dokumenata vidljiv je njihov odnos prema Tvrtku, ali i obrnuto. U drugome dijelu rada donesen je pregled onoga što o Tvrtku piše naša i strana historiografija na latinskome jeziku do kraja 18. st. Rad je naslovljen *Tvrtko I. u latinskoj historiografiji* (str. 83-118). Amer Suljmanagić u radu *Metrologija Tvrtkova banskoga novca* (str. 119-136) istražuje i definira periodizaciju i redoslijed kovanja tipova Tvrtkova banskoga novca (od 1354. do 1377. god.) kao i novčane stope, odnosno uporabe monetarnih sustava. Posljednji članak u ovoj cjelini autorice Branke Grbac odnosi se na oporuke stanovništva istočnojadranskih komuna upućene bosanskim franjevcima. Rad je naslovljen *Oporučni legati Zadrana i Trogirana bosanskim franjevcima u doba Tvrtka I.* (str. 137-161). Analizom oporuka vidljiva je veza između dvora kralja Ludovika I. Anžuvina i bosanskih franjevac, a ta se veza ogleda u potpori koju su pružali kraljevski vitezovi iz Zadra i Trogira kao najjači kraljevski uporišni centri u Hrvatskoj i Dalmaciji.

Druga cjelina *O srednjovjekovnoj Bosni i Humu* sadrži četiri rada, a prvi je autora Franje Šanjeka *Bosansko-humski krstjani i Crkva bosanska* (str. 165-181). Kroz rad se autor bavi naukom i ustrojem Crkve bosanske te povlači paralelu s drugim dualističkim sljedbama koje su se u to vrijeme pojavile u Europi. Također se dotiče, u zadnje vrijeme popularne, ali kako i sam autor ističe neutemeljene teze o prijelazu krstjana na islam. *Katolička crkva u Bosni od preseljenja biskupa u Đakovo do pada Bosne pod Osmanlije (1252-1463)* rad je autora Josipa Kolarića (str. 183-194). Autor donosi kratak prikaz srednjovjekovne bosanske povijesti, zatim se bavi bosanskim biskupima od osnutka Bosanske biskupije (1088.) do pada Bosne pod osmansku vlast. Rad završava ulogom Stolnoga kaptola i sakralnom umjetnosti na tlu Bosne, a u zaključnom dijelu posebno se osvrće na djelovanje dominikana i franjevac u srednjovjekovnoj Bosni. Dženan Dautović svoj rad temelji na pismu *Regie magnitudinis litteras* koje papa Inocent III. šalje kralju Emeriku 9. studenoga 1202. Autor se bavi značenjem ovoga pisma za srednjovjekovnu bosansku povijest te pokušava naći odgovor krije li se iza imena Guban, predvodnik vojske koja pustoši ugarske

zemlje, bosanski ban Kulin. Osim analize ranijih objava ovoga pisma i njegove primjene u historiografiji, u radu je sagledana i politička situacija u zemljama jugoistočne Europe krajem 12. i početkom 13. stoljeća. Rad nosi naslov *Prilog tumačenju značaja pisma Inocenta III. od 9. novembra 1202. godine* (Reg. Vat. 5, ff: 53v-54r, E: 103) za proučavanje političkih odnosa u jugoistočnoj Europi početkom 13. stoljeća (str. 195-212). Doprinos Zvonimira Jakobovića ovom zborniku jest rad *Mjeriteljstvo drevne Bosne i Hercegovine - tragovi kulturnih, trgovačkih i inih dodira s okolnim zemljama* (str. 213-229). Autor se bavi povijesnim, arheološkim, jezičnim, običajnim i drugim tragovima razvoja mjeriteljstva u Bosni i Hercegovini od antike do kraja 19. st.

O srednjovjekovnoj Rami naslov je trećega dijela ovoga zbornika. Prvi rad u ovoj cjelini autora Emira O. Filipovića bavi se heraldičkom tematikom, točnije grbom "ruka s mačem". Rad je naslovljen *Kako je "grb Rame" postao "grb Bosne"* (str. 233-263). Kako i sam autor navodi, cilj rada jest da ispita podrijetlo grba Rame u habsburškoj vladarskoj ideologiji te da ukaže na mogućnost da je prvobitni grb Bosne zamijenjen grbom Rame kako bi se na taj način pomirila vladarska titula i heraldički repertoar ugarskih vladara. *Plemićki grad Prozor u Rami* naslov je rada autora Krešimira Regana (str. 265-309). Kroz rad autor analizira višestoljetnu povijest plemićkoga grada Prozora i zaključuje da ga je sagradio Stjepan II. Kotromanić. Iako nisu odrađena arheološka istraživanja koja bi pridonijela točnijoj rekonstrukciji izgleda same utvrde, autor je uz pomoć analize povijesnih opisa i crteža pokušao riješiti problem podrijetla pojedinih dijelova i ugrubo rekonstruirati razvoj ove utvrde kroz kasni srednji vijek. Rad završava ekskursom o mogućem boravku bosanske kraljice Katarine u Prozoru 1463. god. Lidija Fekež-Martinović bavi se srednjovjekovnim nadgrobniim spomenicima u Rami, kako je i nasloвила svoj rad (str. 311-346). Svoja istraživanja temelji na prikupljenim podacima iz literature i vlastitim obilascima nekropola ramskoga kraja. Pokušala je sistematizirati ono što je svojstveno i najbitnije ramskim stećcima. Na temelju dostupne arhivske građe i literature autorica Zrinka Nikolić Jakus bavi se spomenom ljudi bosanskoga podrijetla u komunama sjeverne i srednje Dalmacije tijekom 14. i 15. st. Autorica je u radu na nekim primjerima dostupnim u arhivskoj građi pokušala dati skicu prilika u kojima su se prelamale sudbine bosanskoga i dalmatinskoga stanovništva. Rad je nasloвила *Ramljaci i Bosanci u dalmatinskim gradovima u četrnaestom i petnaestom stoljeću* (str. 347-373). Posljednji rad u ovoj cjelini jest *Vinogradarstvo Rame u vrijeme srednjovjekovne bosanske države* autora Jure Belje i Ane Mandić (str.

375-386). Cilj rada jest prikazati karakteristike vinogradarstva i opseg proizvodnje u 15. i 16. st.

Četvrta cjelina *O stanovnicima Rame i migracijama iz Rame* sadrži tri opširna članka. Prvi je autora Ante Ivića s naslovom *Prilozi poznavanju pučanstva Rame od srednjeg vijeka do konca osmanske vladavine* (str. 389-490). Rad prikazuje podatke o naseljima, konfesionalnoj pripadnosti stanovništva, demografskim promjenama i prezimenima u Rami u naslovu spomenutome razdoblju. Kao prilog u radu autor donosi najstariji sačuvani matični upis župe Rama iz 18. st. Migracijama ramskoga stanovništva od sredine 18. st. u Lepeničku dolinu i na sarajevsko područje bavi se u svome radu Milo Jukić (str. 491-588). Za svaki doseljeni rod navedena je i eventualna prisutnost u biskupskim popisima, kao i podatci o kretanju na području na koje su doselili i o tome ima li ih i danas na tome području. Rodovima ramskoga podrijetla u gornjovrbaškom kraju bavi se rad autora Ante Škegre (str. 589-622). Svoja istraživanja temelji na matičnim knjigama skopjanskih župa.

Peta cjelina, *Rama u Bosni i Hercegovini*, započinje radom Ante Jeličića s naslovom *Administrativna, crkvena i kulturološka pripadnost Rame - nekad i sad* (str. 625-681). Radi se o kratkom prikazu povijesti stare župe Rama, od prapovijesnoga vremena do današnjih dana. Rad je upotpunjen prilogom s povijesnim zemljovidima Bosne i Hercegovine. Autor Ivan Markešić u svome radu istražuje konfesionalno-nacionalnu strukturu stanovništva prozorsko-ramske općine od ilirskih vremena do danas. Svoja istraživanja temelji na relevantnoj literaturi, povijesnim dokumentima, kao i popisima stanovništva. Rad je naslovio *Promjene religijskoga zemljovida prozorsko-ramske općine tijekom povijesti* (str. 683-772). Značenjem i razlikovanjem pojmova blagdan i praznik bavi se autor Pero Sudar u radu s naslovom *Teološko-pravno značenje i razlikovanje blagdana i praznika* (str. 773-783). *Granični i korelacijski identitet Rame. Značenje Tvrtkove povelje za općinu Prozor-Rama* (str. 785-795) rad je autora Ivana Šarčevića. Autor najprije govori o manipulacijama s prošlošću, a zatim iznosi i obrazlaže neka značenja koja povelja, kojoj je i posvećen ovaj zbornik radova, omogućuje za razumijevanje graničnoga i korelacijskoga identiteta Rame kroz povijest.

Posljednja cjelina, *Zapisi i spisi*, sadržana je od četiri rada. Prvi rad posvećen je prirodi u kronikama franjevačkih pisaca i historiografa, a autorica Jelena Mrgić izdvaja kronike fra Nikole Gojaka, fra Petra Antulovića, fra Marijana Bogdanovića i fra Nikole Lašvanina. Rad je

nasloвила *Osećanje i osećajnost prema prirodi u franjevačkim hronikama* (str. 799-812). Lejla Nakaš u radu *Apotropejski zapis iz Slatnice* (str. 813-830) analizira ćirilčni natpis pronađen u blizini Prozora i ovom prilikom donosi novo čitanje njegova najvećeg odlomka, koji je na grčkom jeziku. Ovaj tekst stavljen je u kontekst drugih tekstova slične namjene. Likom i djelom fra Jeronima Vladića bavi se Josip Jozić. Kroz analizu tekstova iz djela *Uspomene o Rami i Urežnjaci* u radu se pokušava sagledati Vladić kao fratar, kao povjesničar i kao Ramljak. Rad je naslovljen *Povijest kroz fratarsku ispovijest. O liku fratra i Ramljaka fra Jeronima Vladića (1848-1923)* (str. 831-840). Članak koji zatvara ovaj zbornik je filozofske tematike, *Uspomene neoskolastike do filozofije u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj* (str. 841-873), u kojemu autor Željko Pavić razmatra glavne značajke neoskolastike u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj kao i njezine glavne predstavnike.

Na samom kraju zbornika nalaze se *Vinjete u zborniku* (str. 875), popisi autora u zborniku (str. 877) i *Kazalo* (str. 879-881).

Ana Zadro